

Vzdělání populace 40 a víceletých

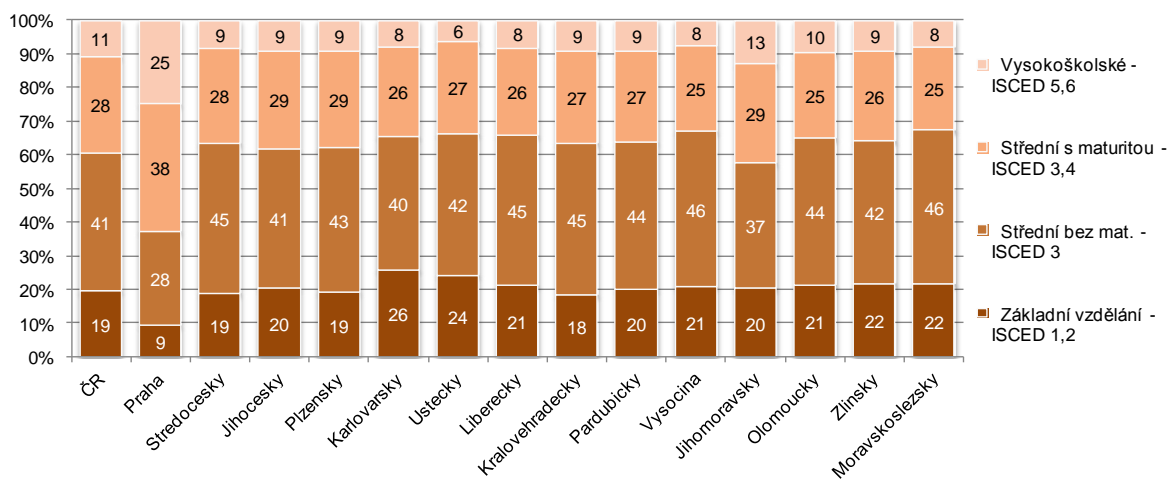
Uvnitř populace 40 a víceletých dochází k posunům ve vzdělání. Vybrali jsme roky 2005 a 2012, kdy klasifikace vzdělání je porovnatelná a předkládáme srovnání celkové populace. Dále si všímáme rozdílů ve vzdělání mužů a žen takto staré populace v roce 2012. Data jsou z Výběrového šetření pracovních sil.

1. Vzdělání celkového obyvatelstva 40+, porovnání let 2005 a 2012

Obyvatelstvo ve starším věku, zde 40+, se na rozdíl od mladší populace vyznačuje nižší úrovní vysokoškolského vzdělání a vyšším zastoupením osob se základním vzděláním, což je patrné více u žen. K jakému posunu došlo od roku 2005 v populaci 40 a víceletých za sedm let nám nastíní tato kapitola.

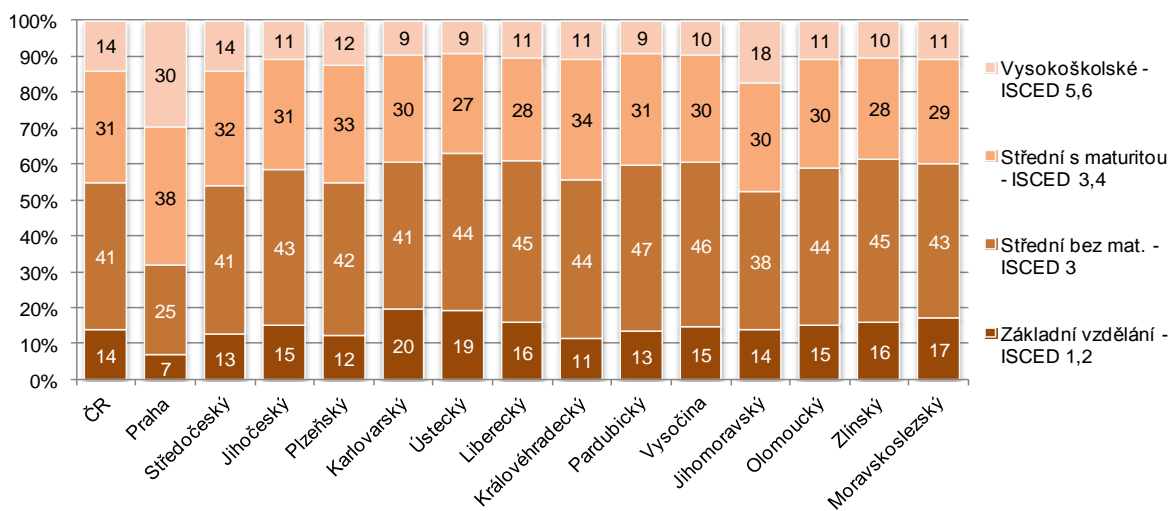
Graf č. 1

Podíl jednotlivých druhů vzdělání uvnitř populace 40+letých v roce 2005 v %

Graf č. 2

Podíl jednotlivých druhů vzdělání uvnitř populace 40+letých v roce 2012 v %

Porovnejme nejprve Českou republiku. Podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí uvnitř této věkové skupiny vzrostl v ČR z 11 % na 14 %. Podíl lidí se středním vzděláním s maturitou vzrostl také o 3 procentní body (z 28 % na 31 %). Podíl středně vzdělaných lidí bez maturity se nezměnil, je v obou případech 41 %, ale snížil se podíl osob se základním vzděláním z 19 % v roce 2005 na 14 % v roce 2012. Zde je nejvyšší posun a to o celých 5 procentních bodů.

Podíl **vysokoškoláků** narostl oproti roku 2005 do roku 2012 nejvíce v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji. V Pardubickém kraji zůstal na úrovni 9 %, zatímco ve všech ostatních krajích se alespoň mírně zvýšil. Dokonce i Ústecký kraj, kde bylo v roce 2005 pouze 6 % vysokoškoláků z populace 40 a víceletých, zvýšil tento podíl o 3 procentní body.

V Ústeckém kraji zůstává na stejné úrovni i **středoškolské vzdělání s maturitou**, v roce 2005 i 2012 setrvává na 27 %. O dva procentní body se zde zvýšilo střední vzdělání bez maturity a základní vzdělání kleslo z 24 na 19 %. Střední vzdělání s maturitou stagnuje v Praze, kde nedošlo od roku 2012 k žádnému posunu. Přesto Praha patří k nejvýše zastoupenému kraji v podílu středoškolsky vzdělaných lidí s maturitou, kterých je zde 38 %. Podíl středoškolsky vzdělaných lidí s maturitou se v ostatních krajích kromě Prahy pohyboval v roce 2005 od 25 % shodně v Moravskoslezském, Olomouckém kraji a na Vysočině do 29 % shodně v Jihočeském, Plzeňském a Jihomoravském kraji. V Olomouckém kraji a na Vysočině došlo v obou případech k nárůstu o 5 procentních bodů a Moravskoslezský kraj si v roce 2012 polepšil o 4 procentní body na 29 %, zatímco Jihomoravský pouze o 1 %. V roce 2012 se podíl středoškoláků s maturitou, kromě Prahy, pohyboval mezi 28 % v Libereckém a Zlínském kraji do 34 % v Královéhradeckém kraji. Tento kraj zvýšil za 7 let podíl středoškolsky vzdělaných lidí s maturitou dokonce o 7 procentních bodů.

Praha, co se týče vzdělání, je výjimečná mezi kraji. Je zde vysoce zastoupeno vyšší vzdělání a na střední vzdělání bez maturity tu zbývá pouze 25 %, což je pokles oproti roku 2005 o 3 procentní body. Také základní vzdělání kleslo o 2 procentní body na hodnotu 7 % v roce 2012. Opusťme specifika Prahy a podívejme se na ostatní kraje. Průměrná hodnota **středního vzdělání bez maturity** v roce 2005 i 2012 je stejná, 41 % za Českou republiku. Ani uvnitř krajů nedošlo za uplynulých 7 let k výraznějším změnám. V roce 2005 se podíl středoškolsky vzdělaných lidí bez maturity pohyboval vyjma Prahy mezi 37 % v Jihomoravském kraji a shodně 46 % na Vysočině a v Moravskoslezském kraji. V Jihomoravském kraji došlo k posunu o jeden procentní bod nahoru a v Moravskoslezském kraji se naopak podíl těchto lidí snížil o 3 procentní body na hodnotu na 43 %. Vysočina si podíl středoškolsky vzdělaných lidí bez maturity zachovala na hodnotě 46 %. Podobně stagnuje i Liberecký kraj (oba roky 45 %). Významnější pokles zaznamenal Středočeský kraj, kde došlo ke snížení tohoto podílu ze 45 % v roce 2005 na 41 % v roce 2012.

Potěšující zprávou je, že se ve všech krajích snížil podíl lidí, kteří mají pouze **základní vzdělání** a to dosti výrazně. Za Českou republiku je to o 5 procentních bodů. Nejvyšší pokles zažil Plzeňský a Královéhradecký kraj, a sice o 7 procentních bodů. Tyto dva kraje se řadí k těm, které v roce 2012 mají nejnižší podíl (kromě Prahy) osob se základním vzděláním (Královéhradecký kraj 11 % a Plzeňský 12 %). Praha má těchto lidí pouze 7 %.

Nejvyšší podíl osob se základním vzděláním zůstává v roce 2012 v Karlovarském (20 %) a Ústeckém (19 %) kraji, přestože tam došlo k výraznému poklesu od roku 2005, kdy zde bylo 26 % a 24 % osob se základním vzděláním v populaci 40 a víceletých. Třetím krajem s nejvyšším podílem těchto osob je Moravskoslezský kraj (z 22 % v roce 2005 na 17 % v roce 2012). Dalšími dvěma kraji, které se dosud potýkají s vysokým podílem osob pouze se základním vzděláním, jsou Liberecký a Zlínský kraj. Mají v roce 2012 shodně 16 % obyvatel se základním vzděláním.

2. Porovnání vzdělání mužů a žen 40+ v roce 2012

Porovnávané charakteristiky vzdělání mužů a žen uvnitř skupiny 40 a víceletých mužů a žen v roce 2012 z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS).

Jaké jsou rozdíly ve vzdělání mezi muži a ženami, kteří spadají do věkové kategorie 40+ ? Ženy mají ve větší míře základní vzdělání, nižší podíl vysokoškolaček než je tomu u mužů, ale vyšší podíl má u žen střední vzdělání s maturitou než u mužů.

Nižší podíl vysokoškolského vzdělání u střední a starší generace žen (40+) je dán tehdejšími životními strategiemi, kdy se ženy po maturitě vdávaly a měly děti, zatímco dnešní mladá generace žen zakládá rodinu v pozdějším věku. Dřívější společnost nebyla tak nakloněna vzdělávání žen, jako je tomu dnes a žena na vysoké škole (u dnes nejstarší generace) byla spíše výjimkou než pravidlem. Další neopomenutelná skutečnost, která znevýhodňuje postavení žen oproti mužům v této věkové kategorii je, že ženy se dožívají vyššího věku a právě mezi nejstaršími ročníky žen je běžné pouze základní vzdělání. Nejstarší ženy, které bývají nositelkami spíše základního vzdělání, jsou zde zastoupeny v hojnější míře, než je tomu u mužů. Mužů bylo v roce 2012 (podle VŠPS) ve věku 65 a více let 708 000, zatímco počet žen dosahoval 1 028 000, což je téměř 1,5 krát více.

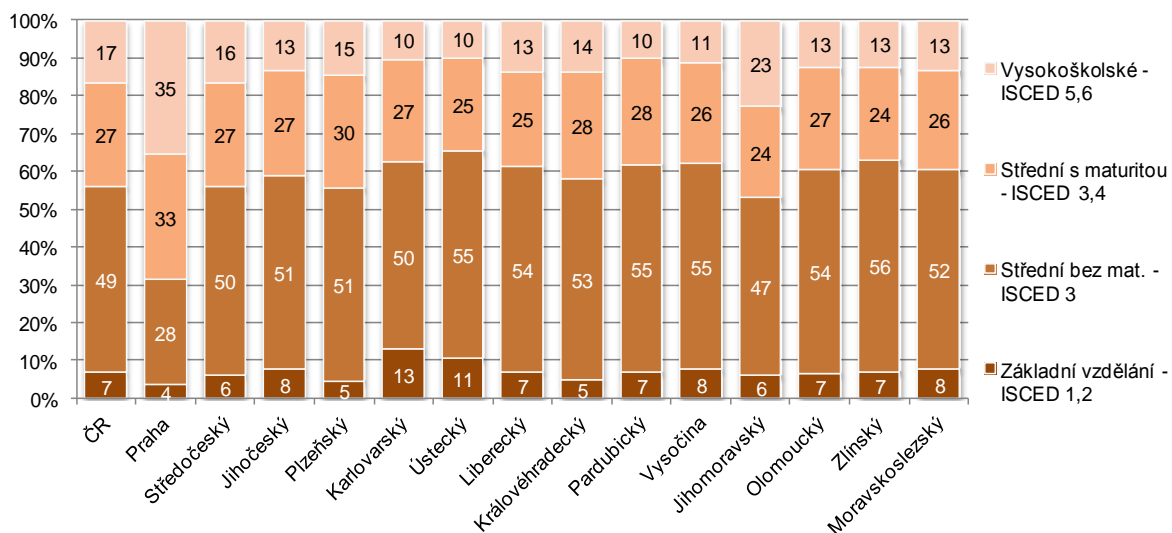
Úroveň vzdělání žen začala v průběhu let růst. Podívejme se na vzdělání střední a starší populace, které bylo v roce 2012 40 a více let.

a) Česká republika

Mezi 40 a víceletými muži je vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných než mezi ženami. Mužů s diplomem (ISCED 5,6) je v České republice v této věkové kategorii 17 %, zatímco žen 12 %. Vzato z opačného konce, rovněž muži mají nižší podíl základního vzdělání (7 %) než ženy (21 %). Kde si vedou lépe ženy je středoškolské vzdělání s maturitou. V ČR má středoškolské vzdělání s maturitou 35 % žen a 27 % mužů. Muži se více uplatňují v řemeslech, což dokumentuje jejich vysoký podíl středoškolského vzdělání bez maturity (49 % muži a 33 % ženy).

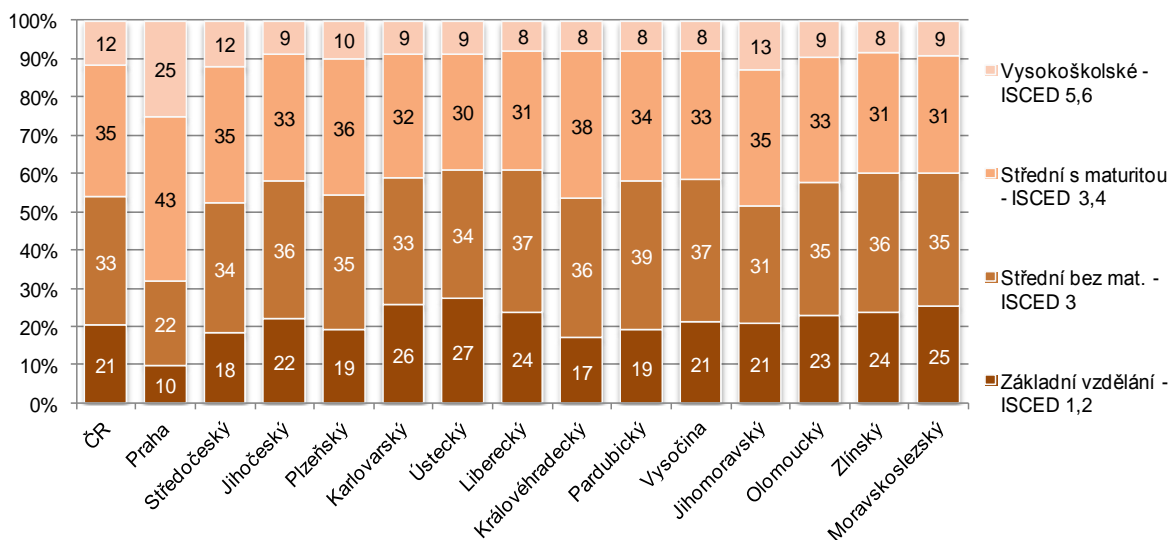
Graf č. 3

Podíl jednotlivých druhů vzdělání uvnitř populace 40+letých mužů v % (rok 2012)

Graf č. 4

Podíl jednotlivých druhů vzdělání uvnitř populace 40+letých žen v % (rok 2012)

b) Praha

Při pohledu do krajů nás upoutá Praha. Na rozdíl od všech ostatních krajů je zde výrazně více vysokoškolsky vzdělaných jak mužů (35 %), tak žen (25 %) než v ostatních krajích. V Praze je vysoký podíl středoškolsky vzdělaných žen s maturitou, vyšší než v ostatních krajích (43 % ženy, 33 % muži). Naopak jak muži (28 %), tak ženy (22 %) mají výrazně nižší zastoupení středoškoláků bez maturity. Muži o plných 21 procentních bodů méně než v ČR celkem. Stejně tak základní vzdělání má v Praze velmi malý podíl mužů (4 %) i žen (10 %).

c) Ostatní kraje

Vysokým podílem **vysokoškolsky vzdělaných** lidí se vyznačuje Jihomoravský kraj (muži 23 %, ženy 13 %). Ještě vysoké zastoupení vysokoškoláků má Středočeský kraj (16 % mužů a 12 % žen) spolu s Plzeňským krajem (15 % mužů a 10 % žen). Nejméně vysokoškolsky vzdělaných lidí mají kraje Pardubický (10 % mužů a 8 % žen), Karlovarský (10 % mužů a 9 % žen), a Ústecký (také 10 % mužů a 9 % žen). I v Moravskoslezském kraji je situace lepší, je zde 13 % vysokoškolsky vzdělaných mužů a 9 % vysokoškolsky vzdělaných žen.

Podíl **středoškolsky vzdělaných mužů s maturitou** v této věkové kategorii se pohybuje od 24 % v Jihomoravském kraji do 30 % v Plzeňském kraji. U žen je podíl středoškolsky vzdělaných žen s maturitou vyšší než u mužů. Podíly se pohybují od 31 % žen shodně v Libereckém, Zlínském a Moravskoslezském kraji do 38 % žen v Královéhradeckém kraji.

Střední vzdělání bez maturity má nejvíce mužů ve Zlínském kraji (56 %); v Pardubickém kraji, Ústeckém kraji a na Vysočině (shodně 55 %). U žen je to Pardubický kraj (39 %); Liberecký kraj a Vysočina (shodně 37 %). Nejnižší podíl středního vzdělání bez maturity je v krajích, kde je celková úroveň vzdělání vyšší, což je Jihomoravský a Středočeský kraj, kde je 47 % a 50 % takto vzdělaných mužů. Stejný podíl mužů se středním vzděláním bez maturity má i Karlovarský kraj (50 %), ale tam je naopak vysoký podíl mužů se základním vzděláním. V případě žen je situace podobná. Nejméně žen se středním vzděláním bez maturity má opět Jihomoravský kraj (31 %) a Karlovarský kraj (33 %).

V základním vzdělání výrazně vedou muži v Karlovarském kraji (13 %), následování muži z Ústeckého kraje (11 %). Nejnižším zastoupením mužů se základním vzděláním se mohou pochlubit kraje Plzeňský a Královéhradecký (shodně 5 %) a Jihomoravský spolu se Středočeským (shodně 6 %). U žen je nejvyšší podíl základního vzdělání zaznamenán v Ústeckém (27 %) a Karlovarském kraji (26 %). Vysoký podíl žen se základním vzděláním má také Moravskoslezský kraj (25 %). Nejvyšší

podíly žen se základním vzděláním mají kraje Královéhradecký (17 %), Středočeský (18 %) a Plzeňský spolu s Pardubickým (19 %). Výrazně vyšší podíl základního vzdělání u žen přičítáme také skutečnosti, že ženy se dožívají vyššího věku. Právě ženy v nejstarších věkových kategoriích jsou často nositelkami základního vzdělání.

SOUHRN

Porovnání vzdělanostní úrovně obyvatel nad 40 let mezi roky 2005 - 2012

- Čím starší populace, tím méně je v ní zastoupeno vysokoškolské vzdělání a tím větší podíl v ní zaujímá vzdělání základní. Tento trend je potom výraznější v případě žen.
- Podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí uvnitř věkové skupiny 40+ vzrostl v ČR od roku 2005 do roku 2012 z 11 % na 14 %. Podíl lidí se středním vzděláním s maturitou vzrostl také o 3 procentní body (z 28 % na 31 %). Podíl středně vzdělaných lidí bez maturity se nezměnil, je v obou případech 41 %, ale snížil se podíl osob se základním vzděláním z 19 % v roce 2005 na 14 % v roce 2012. Zde je nejvyšší posun o celých 5 procentních bodů.
- Podíl vysokoškoláků narostl oproti roku 2005 do roku 2012 nejvíce v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji. V Pardubickém kraji zůstal na úrovni 9 %, zatímco ve všech ostatních krajích se alespoň mírně zvýšil.
- V Královéhradeckém kraji se zvýšil za 7 let podíl středoškolsky vzdělaných lidí s maturitou nejvíce. Nárůst představoval 7 procentních bodů.
- V Praze je vysoce zastoupeno vyšší vzdělání a na střední vzdělání bez maturity tu zbyvá pouze 25 %, což je pokles oproti roku 2005 o 3 procentní body. Také ovšem klesl podíl základního vzdělání, a to o 2 procentní body (na hodnotu 7 % v roce 2012). V Praze bylo v roce 2012 30 % vysokoškolsky vzdělaných lidí a 38 % lidí se středoškolským vzděláním s maturitou. Pro srovnání, v celé republice je to pouze 14 % a 31 %.
- Ve všech krajích se od roku 2005 do roku 2012 výrazně snížil podíl lidí, kteří mají pouze základní vzdělání. Za Českou republiku je to o 5 procentních bodů. Nejvyšší pokles zažil Plzeňský a Královéhradecký kraj, a sice o 7 procentních bodů.
- Nejvyšší podíl osob se základním vzděláním zůstává v roce 2012 v Karlovarském (20 %) a Ústeckém (19 %) kraji, přestože tam došlo k výraznému poklesu od roku 2005, kdy zde bylo 26 % a 24 % osob se základním vzděláním v populaci 40 a víceletých.

Porovnání vzdělanostní úrovně mužů a žen nad 40 let v roce 2012

- Na rozdíl od všech ostatních krajů je v Praze v roce 2012 výrazně výše vysokoškolsky vzdělaných jak mužů (35 %), tak žen (25 %). V Praze je podíl středoškolsky vzdělaných žen s maturitou vyšší než v ostatních krajích (43 % ženy, 33 % muži). Naopak jak muži (28 %), tak ženy (22 %) mají výrazně nižší zastoupení středoškoláků bez maturity. Stejně tak základní vzdělání má v Praze velmi malý podíl mužů (4 %) i žen (10 %), než je tomu v ostatních krajích.
- Vysokým podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí se vyznačuje Jihomoravský kraj (muži 23 %, ženy 13 %). Ještě vysoké zastoupení vysokoškoláků má Středočeský kraj (16 % mužů a 12 % žen) spolu s Plzeňským krajem (15 % mužů a 10 % žen).
- U žen je podíl středoškolsky vzdělaných žen s maturitou vyšší než u mužů.
- Střední vzdělání bez maturity má nejvíce mužů ve Zlínském kraji (56 %); v Pardubickém kraji, Ústeckém kraji a na Vysočině (shodně 55 %). U žen je to Pardubický kraj (39 %), Liberecký kraj a Vysočina (shodně 37 %).
- V základním vzdělání výrazně vedou muži v Karlovarském kraji (13 %), následováni muži z Ústeckého kraje (11 %). U žen je nejvyšší podíl základního vzdělání zaznamenán v Ústeckém (27 %) a Karlovarském kraji (26 %). Vysoký podíl žen se základním vzděláním má také Moravskoslezský kraj (25 %).

- Rozdíl mezi muži a ženami zvláště v základním vzdělání je dán také věkovou strukturou 40 a víceletých. Ženy se dožívají vyššího věku, proto nejstarší ženy, které bývají nositelkami spíše základního vzdělání, jsou zde zastoupeny v hojnější míře, než je tomu u mužů. Mužů bylo v roce 2012 ve věku 65 a více let 708 000, zatímco počet žen dosahoval 1 028 000, což je téměř 1,5 krát více.